

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 23.02.2023

Kabul Tarihi: 24.04.2023

Yayın Tarihi: 23.06.2023

Yazıt Kùltür Bilimleri Dergisi, 2023, 3(1): 45-59

Research Article

Received Date: 23.02.2023

Accepted Date: 24.04.2023

Published Date: 23.06.2023

DOI Number: 10.59902/yazit.1255665

DAĞ KùLTÜ VE DİVAN ŞİİRİNDE MİTOLOJİK DAĞLAR

Mountain Cult and Mythological Mountains in Divan Poetry

Mehmet GÜLER*

ÖZ

Mitolojik kùltürler içinde önemli bir yer tuttuğu düşünölen, yeryüzünün göđe yükselen parçaları olan dağlar; geçmişten günümüze edebiyatın her türünde, özellikle efsane, destan, masal, hikâye gibi nesir ağrıklıkli metinlerde ve sayısız Őiirde çeşitli sebeplerle kullanılmıştır. Dađlar; yüksekliği, ihtişamı, gökyüzüne ve Tanrı'ya yakınlığı, geçit vermeyişi, meydan okunacak bir karşıt güç kabul edilişi, gerektiğinde insanlar için bir sığınak olması gibi nedenlerle, bazen de bir benzetme unsuru olarak edebiyatta, özellikle de Őiirlerde sıkça yer bulmuştur. Bu durum edebiyatta bir dađ kùltünün doğmasına neden olmuştur. Dađ kùltü hem Türklerde hem de yabancı milletlerde önemli bir mitolojik unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilhassa Divan Őiirinde belirli dađ adlarının sıkça geçmesi dikkat çekicidir. Divan Őairlerine ait çeşitli beyitlerde özellikle Kâf, Tûr, Bisütûn, Cûdi dağlarının mitolojik anlatımlar paralelinde Őairler tarafından çeşitli şekillerde kullanıldığı gözlemlenmiştir. Makalede eski Őiirlerdeki çeşitli örneklerden hareketle Divan edebiyatında hangi dađ adlarının daha sık kullanıldığı, hangi Őairin hangi dađ adlarına Őiirlerinde daha çok yer verdiği tespit edilmiş, bu dađ adlarının sečilme nedeni ve Őiire kattığı özgünlük üzerinde durularak konunun önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: dağ kùltü, Kâf Dağı, Tûr Dağı, Bisütûn Dağı, mitoloji

ABSTRACT

Mountains, which are thought to have an important place in mythological cults, are the parts of the earth that rise to the sky; It has been used in all types of literature from past to present, especially in prose texts such as legends, epics, fairy tales, stories, and countless poems for various reasons. Mountains: It has often found a place in literature, especially in poetry, for reasons such as its height, magnificence, proximity to the sky and God, its inaccessibility, its acceptance as an opposing force to be challenged, and being a shelter for people when necessary, and sometimes as an element of simile. This situation led to the emergence of a mountain cult in literature. The mountain cult appears as an important mythological element in both Turks and foreign nations. It is noteworthy that certain mountain names are frequently mentioned in Divan poetry. In various couplets belonging to Divan poets, it has been observed that the mountains of Kaf, Tûr, Bisütûn and Cûdi were used in various ways by the poets in parallel with the mythological expressions. In the article, it has been determined which mountain names are used more frequently in Divan literature, which poet gives more place to which mountain names in his poems, based on various examples in old poems, and

* Dr. Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara-Türkiye. E-posta: mehmetguler@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-9312-3645.

the importance of the subject is emphasized by emphasizing the reason for choosing these mountain names and the originality they add to the poem.

Keywords: mountain cult, Mount Kâf, Mount Tûr, Mount Bisütûn, mythology

Giriş

Kült; toplumsal, mistik, mitolojik veya dinî yönlerden kalıplaşmış aşırılık deneyimlerine ve kendi türünden benzer varlıkları temsil etme yeteneğine sahip varlıklara verilen isimdir (Dilek, 2020: 49). Bu açıdan bakıldığında motif ve simge haline gelen çeşitli olgu ve varlıkların kült kavramını karşıladığı söylenebilir. Mitolojik kültler ise tarih öncesi dönemlerden başlayarak günümüze kadar gelen aşırı ve sapkın kabul edilen varlık ve olgulardır. Bu varlıklar içinde dağların önemli bir yer tuttuğunu belirtmek gerekir. Geçmişten bugüne birçok dağ, çeşitli yönleriyle kült haline gelmiş ve birçok sanat türüne ilham kaynağı teşkil etmiştir. Dağ kültü, Türk mitolojisinde son derece önemli bir yere sahiptir. Yükseklikleri bakımından Tanrıya en yakın yerler olarak değerlendirilen dağların, ata ruhlarının toplandığı kutsal mekânlar oldukları düşünülmüş ve bazen de her dağın bir ruha sahip olduğuna inanılmıştır (Çobanoğlu, 2020: 44).

Mitolojik kültürde birçok dağ çeşitli özellikleri ile kendine yer bulmaktadır. Özellikle yeryüzü ile uhrevî âlemi birbirine bağladığına inanılan Kâf Dağı; kutsal kitaplarda yer tutan Cudi Dağı, Tûr Dağı, Hira Dağı; Türk mitolojisinde rastlanan Demir Dağ, Ötüken Dağı, Tanrı Dağı; Anadolu kültüründe karşımıza çıkan İda (Kaz) Dağı, edebiyatta sıkça yer alan Bisütûn Dağı mitolojik hususiyet kazanmış dağların başlıcalarıdır. Ayrıca İranlıların Elbûrz dağları, Hintlilerin Himalayaları, Çinlilerin Taishan Dağı, Japonların Fuji Dağı ile Klimanjarro Dağı, Kafkas dağları mitolojik dağ kültürlerinin ana örneklerini teşkil etmektedir.

Dağların tepesinden havanın yönlendirilmesi, yağmur yağdırılması, dağların yüceliği ve Tanrı'ya en yakın varlıklar olarak düşünülmesi, yağmurun ve karın da öncelikle buralarda görülmesi dağları insanların zihninde önemli kılmıştır. Yine dağın tepesinde çileci zahitlerin, dervişlerin yaşaması ve bunlar üzerine çeşitli hikâyelerin anlatılması da dağları kutsal hale getirmiştir. Zirveleri gökyüzünü deler gibi yükselen ve başları bulutlar içinde kaybolan dağlar, insanlara sanki Tanrı ile konuşur ve ilgi kurar gibi görünmüşlerdir. Göğün direği dağ, yeri bastıran dağ ve Tanrıya giden en yakın yol da yine dağdır. Bu sebeple Asya'daki dağların çoğu, Türk, Çin, Hint, İran mitolojisinde Tanrı ile ilgili adlar almışlardır (Ögel, 1971: 283; İnan, 1976: 32). Hindu mitolojine göre Meru Dağı, Greklerdeki Olimpos Dağı, Tanrının oturduğu yerlerdir. Türk mitolojisinde de Tanrı Dağı, Ötüken Dağı kutsal sayılmıştır (URL-1).

Mitoloji ve dinler tarihinde, dağı kutsallaştırma ve ona saygı ve ilgi duymanın farklı sebepleri vardır: Dağ zirvesinde ilahların veya çeşitli ruhların oturduğuna dair inanç; dağda bir tapınak, mabet, eren mezarı bulunuşu; bir evliyanın yaşamış

olması, dağın yüceliği dolayısıyla Tanrı'ya yakın yer kabul edilmesi, dağlarda kurban kesilmesi gibi nedenler bu kutsallık izafesinde etkili olan faktörlerdir.

Bütün bu mitolojik dağ kullanımları, Divan şiirinde de belirli dağların öne çıkarılmasıyla karşımıza gelmektedir. Divan şiirinde de dağ kültü yukarıdaki açıklamaların paralelinde devam etmektedir. Özellikle belirli dağ adlarının çok sık geçmesi, divan şiirinde dağ kültürünün mitolojik bağlamdan kopmadan devam ettiğini göstermektedir. Makalemizde bu dağ adları kullanım sıklığına göre incelenecek ve adları alfabetik sıralamayla verilen Divan şairlerine ait örneklerde şairlerin bu mitolojik dağ kültürlerini hangi açılardan şiirlerine dahil ettikleri ortaya konacak ve bu hususta bir genel bir sonuca ulaşmaya çalışılacaktır.

Dağ kültü her ne kadar mitolojilerde ön plana çıkarılmış olsa da Tek Tanrılı dinler içinde de dağ kültürünün yansımaları göze çarpmaktadır. Yahudilikte, Sina Dağı, Yehova'nın sahiplendiği Siyon Dağı kutsal dağların en başında gelir. Hıristiyanlıkta Zeytindağı önemlidir. Bu dağda İsa dolaşmış, vaaz vermiş, gecelemiş ve üzerinde çarmıha gerilmiştir. Yine Nuh'un Gemisi'nin Tufan sonucu oturduğu söylenen Ağrı Dağı ile Cudi Dağı ilâhî dinlerin ilgisini çekmiştir. İran mitolojisinde ise Elburz Dağı, Kâf Dağı'na eşdeğerdir.

İslâmî terminolojide ise üç dağ dikkati çekmektedir: Cûdi, Tûr ve Hirâ. Cûdi Dağı, Hz. Nûh'un Tufan'dan sonra gemisiyle konduğu dağdır. Kuran'da Hûd suresinde bu duruma değinilir. Hz. Musâ Tûr Dağı'nda Tanrı ile konuşmuş, On Emir'i orada almıştır. Hz. Muhammed ise Hirâ Dağı'ndaki bir mağarada Tanrı'dan ilk vahyi almıştır. Kur'an'da dağlar hakkındaki ayetler şunlardır: Yeryüzüne, insanlar sarsılmasın diye sabit dağlar yerleştirdik; doğru gitsinler diye geniş yollar var ettik (Enbiyâ, 31). Bir gün dağları yürütürüz de yeri dümdüz görürsün (Kehf, 47).

Klasik Türk şairlerine ait çeşitli gazel ve kasidelerde özellikle Kâf Dağı, Tûr Dağı ve Bîsütûn Dağı'nın en sık işlenen dağlar olduğu görülmektedir. İncelediğimiz divanlarda karşımıza çıkan dağ adları aşağıda açıklanmıştır. Ancak bu şairlerin şiirlerinde geçen her dağ adı için sadece birer örnek buraya alınmıştır

1. Divan Şiirlerinde Geçen Dağ Adları

1.1. Kâf Dağı

Kâf Dağı, masalarda uzağı belirtir. Uzak ve yorucu yola giden masal kahramanı genellikle "Kâf Dağı'nı" aşmak zorundadır. Feridüddin Attar'ın "Mantık'ut-Tayr" adlı eserinde, pâdişâhlarını (Tanrı'yı) arayan 30 kuşun zahmetli bir yolculuk sonunda Kâf Dağı'nın 7. tepesinin ardında Simûrg'ta kendilerini bulması vahdet-i vücut anlayışını yansıtan mühim örneklerdendir. Kâf Dağı, yeşil zümrüttendir ve Phoenix, Simûrg, Ankâ denilen efsanevî kuşun yurdudur. Bu dağın ardında ise, dünyayı kana ve ateşe boğacak olan, Yecüc ve Mecüc yaşar. Efsaneye göre Zülkarneyn", onları durdurmak için Sedd-i İskender'i inşâ etmiştir. Adları alfabetik

olarak sıralanan şairlerin divanlarından Kaf Dağı'nın şiirde kullanımıyla ilgili elde ettiğimiz sonuçlar şu şekildedir:

Ahmedî Dîvânı'nda Kâf Dağı yedi beyitte geçmektedir. Kâf Dağı ulaşılmazlığı, Ankâ'yı barındırması, Dünyanın uç noktası oluşu gibi telmihlerle kullanılmıştır. Beyitte Ahmedî, muhatabının heybetini Kâf Dağı'ndan üstün görmekte ve Kâf Dağı'nı bir karşılaştırma unsuru olarak kullanmaktadır:

Ger heybetüñüñ irse ihsarı kûh-ı Kâfa
Fî'l-hâl düşe anuñ eczâsına zelâzil (Gazel LIII/32)
(Eğer heybetinin baskısı Kâf Dağı'na erse, o an onun her parçasına zelzele düşer.)

Âşık Çelebi Dîvânı'nda Kâf Dağı üç yerde geçer. Âşık Çelebi Kâf Dağı'nı devâsâ cüssesi ve Hüdhüd kuşu sebebiyle zikretmektedir. Aşağıdaki beyitte de Kâf ve Anka, övgü konusu ile ilgili benzetme unsuru yapılmıştır:

Gele Hüdhüdlük ide 'askerinde sen Süleymânun
Kebuterler eger nâme uçursan Kâfa 'Ankâya (Kaside 13-20)
(Eğer, Kâf'a ve Anka'ya mektup gönderirsen güvercinler gelip sen Süleymân'ın askerine hüdhüdlük yapar, yol gösterir.)

Bâkî Dîvânı'nda Kâf Dağı beş beyitte geçmektedir. Kâf Dağı, Ankâ kuşu ile Sîmûrg'un mekânı oluşu nedeniyle, çekilen ezaların benzetileni olarak kendine yer bulmuştur:

Hevâ-yı 'aşkuñ içre ben kaçurdum Kâfa Sîmûrgı
Cenâh-ı himmeti ol dem ki mânend-i 'ukâb açtım (Gazel 320)
(Aşkının havası içinde ben Sîmûrg'u Kâf'a kaçırdım, gayretinin yönünü o an tavşancıl kuşu gibi açtım.)

Edirneli Nazmî Dîvânı'nda Kâf Dağı beş beyitte tanıklanmıştır. Kâf Dağı, Sedd-i İskenderî ve Ankâ kuşuyla birlikte gönül için benzetmeler yapılarak kullanılmış ve gönlün çektiği dert yükünü Kâf Dağı'nın bile çekemeyeceği ifade edilmiştir:

Kûh-ı Kâf itmez tahammül itseler tahmül eger
Şol kadar bâr-ı girândan fi'l-hakîka bâr-ı 'aşk (Gazel 3394)
(Gerçekte aşktan doğan gözyaşını yükleseler eğer, Kâf Dağı bile tahammül edemez.)

Gülşehrî bir beytinde Kâf Dağı'nın ulaşılmazlığını, hayal ve masal unsuru olduğunu hissettirmektedir:

Kim bizüm bir şâhumuz var bî-hilâf
Ol tag ardında ki dirler Kûh-ı Kâf
(Bizim bir padişahımız vardır, hiç yalan yok, Kâf Dağı denilen o dağın ardında yaşar.)

Şiirlerinde mânevî aşka ve kanaâte yönelen Muhibbî, dünya nimetlerini terk etmeyi, doğan olup uçmayı, kanaâtin Kâf Dağı'na varmayı ve Ankâ kuşlarıyla arkadaş olmayı arzulamaktadır:

Kasd kıldı himmetüm bâzı kanâat Kâfına

Tâ ki ülfet tuta ankâ gibi varıp Kâf ile (Muhibbî Dîvânı, Gazel 2392)

Nedim Dîvânı'nda Kâf Dağı iki beyitte yer alır. Kâf Dağı, Sîmûrg'la birlikte kullanılıp kişilerin ulaşılması zor hedefleri için bir somutlama vasıtası yapılmıştır:

Sîmûrg-ı ejder-efken ü şîr-i sipeh-şiken

Kim kûh-ı Kâf hamlesini görse yan verir (Kaside 4-22)

(Ejder gibi Sîmûrg ve kıvılcım saçan aslan ki Kâf Dağı hamlesini görse ona destek olur.)

Nefî Dîvânı'nda Kâf Dağı Kaf Dağı yine Sîmurg vasıtasıyla zikredilir. İki örnekte görülen Kâf Dağı, yapılan karşılaştırmalarda ana unsur değildir:

İşitip gulgul-ı sıyt u sadâ-yı zeng-i şehbâzın

Azîmet etti kûh-ı Kâf'a Sîmurg ihtirazından (Kıta 9)

(Bir şahinin sesini, gürültüsünü duyan Sîmurg çekinerek Kaf Dağı'na gitmeye başladı.)

Sünbülzâde Vehbî Dîvânı'nda Kâf Dağı Ankâ'yla birlikte anılır. Muhatabının yüksek talihini öven şair, Felek'in Anka tüylerini kendisi için süpürge ettiğini söylemektedir:

'Ulüvv-i himmetiñ kûh-ı bülend-i Kâf ile hem-ser

Felek dergâhına cârûb eder şehbâl-i 'Ankâ'yı (Kaside 34-35)

(Himmetinin uluvü yüce Kâf Dağı ile dosttur, bu nedenle felek senin dergâhına Anka kuşunun uzun tüylerini süpürge eder).

Şeyh Gâlip Dîvânı'nda Kâf Dağı uzaklığı, erişilmezliği nedeniyle, resmedilen sahnede Ankâ ile birlikte benzetilen olarak kullanılmıştır:

Tîrinin bâl ü perindedir meger bâl ü peri

Çok mu kûh-ı Kâfa pervâz etse çün Ankâ-yı çîn (Kaside 27-4)

(Meğer onun tadı ve uçuculuğu okunun kanatlarındaymış, çin Anka'sı Kâf Dağı'na uça çok mudur?)

Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı'nda Kâf Dağı yine aynı mazmun içinde yer almıştır:

Çok nâ-tüvânı eyledi Yahyâ tüvânger lutf-ı şâh

Ankâ-yı kâf-ı himmeti besler hezârân zâl-i zer (Gazel 49)

(Ey Yahya, şahın lütfu çok bahtsız güçlü eyledi, lütuf Kâf'ının Anka'sı binlerce Zal-i zer besler.)

Yûnus Emre Dîvânı'nda Kâf Dağı dört beyitte geçmektedir. Kâf Dağı, Allah'ın azametini göstermek için bir zerre gibi gösterilmiştir:

Kâf Tağı zerrem degül ay u güneş bana kul
Aslum Hak'dur şek degül mürşiddür Kur'ân bana (Gazel 12)
(Kaf Dağı zerrem değildir, Ay ve Güneş bana kuldur; aslım Hak'tır, şüphesiz
Kuran mürşittir bana).

Örnek kullanımlardan hareketle Kâf Dağı'nın Divan şiirinde son derece yaygın bir dağ kültü olarak yer aldığı sonucuna ulaşmaktayız. Masal ve hayal unsuru olması, ulaşılmazlığı, Anka Kuşu'nun mekânı olması yanında, tasavvufî açıdan ulaştırılması istenen hedefe işaret etmesi de şiirlerde işlenmektedir.

1.2. Tûr Dağı

Tûr Dağı, hem İslam hem de Yahudi inanışında önemli bir yere sahiptir. Bu dağla ilgili birçok ayet mevcuttur. Bu dağla ilgili Kur'an'da geçen bazı âyetler şunlardır: "... Tûr-ı Sînâ'da yetişen, yiyenlere yağ ve katık veren zeytin ağacını var ettik." (Müminün, 20). "Mûsa süreyi doldurup ailesiyle yola çıktı, Tûr tarafında bir ateş gördü" (Kasas, 29). Genellikle Hz. Musa'nın Tur Dağı'na çıkması ve burada Tanrı ile konuşması, Tanrı'nın tecelli etmesi hadisesi Klasik şiirlerin konusu olmuş, şairin yaptığı tasvirlerde, çizdiği sahnelerde, muhatap aldığı kişinin portresinde benzetilen unsuru olarak farklı şekillerde kullanılmıştır. Divan şairlerinin Tûr Dağı ile ilgili kullanımları şöyledir:

Ahmedî Dîvânı'nda Tûr Dağı üç beyitte geçmektedir. Tûr Dağı Hz. Musâ'nın tecelli hadisesi ve bu esnada dağın ortadan yarılması hadiselerine yapılan atıflarla yer almaktadır:

Rabbi ernî didüm-ise bir tecellî-çün n'ola

Gönlümü ol nûra çün kim Tûr-ı Sînâ itmişem (Gazel LX/7)

(Ya Rab, bana görün, bir tecelli et dedimse nola, gönlümü o ışığa Tûr-ı Sina etmişim.)

Âşık Çelebi Dîvânı'nda, Tûr Dağı tecelli olayı sonucu dağın parçalanması münasebetiyle üç beyitte zikredilir. Bu olay, dağılan gül yaprakları için bir benzetme unsuru yapılmıştır:

Döymeyüp subh-ı tecellîde dem-i didâra gül

Tûr-ı Mûsâ gibi kendin itdi pâre pâre gül (Kaside 4)

(Tecelli sabahı, didarın kanına gül dökmeyip Tûr-ı Musâ gibi gül de parça parça oldu.)

Avnî Dîvânı'nda Tûr Dağı yüceliği nedeniyle bir gazelde geçmektedir. Aşk Tur'u mazmunu ile aşk kavramı ve tecelli nuru arasında bağ kurulmuştur:

Hum-ı meyden götüri 'âlemi seyrân idelüm

Tûr-ı 'ışka çikalum yine münâcât idelüm (Gazel 24)

(İçki sarhoşluğuyla âlemi seyran edelim, aşkın Tûr'una çikalım, yine münacat edelim.)

Behiştî Dîvânı'nda Tûr Dağı Hz. Musâ'nın Tûr Dağı'na çıkması ve orada tecelli olayının meydana gelmesi nedeniyle iki beyitte şair tarafından benzetme unsuru yapılmıştır:

Ruh-ı yâri görince karşıdan ussum gidüp düşdüm
Temâşâ eyledüm Mûsî gibi san âteş-i Tûr'ı (Gazel 505)
(Yarin yanağını karşıdan görünce aklım gitti, düştüm. Sanki o anda Musâ gibi Tûr ateşini seyre daldım.)

Hamdullah Hamdi Dîvânı'nda Tûr Dağı bir beyitte karşımıza çıkar. Bu beyitte Hz. Musâ'nın Tanrı'yla konuşup onu görmek istemesine ve Tanrı'nın "Len terânî (Beni göremezsin!)" cevabı konu edilerek bu durumla sevgilinin görülememesi durumu arasında bir bağ kurulmaktadır:

Bulmadın Mûsî hitâb-ı "len terânî" den cevâb
Pertev-i hüsnün tecellisine gönlüm Tûr idi (Gazel 164)
(Ey Musâ, "len terani(Beni göremezsin)" den bir cevap alamadın, gönlüm güzelliğin pertevinin tecellisine halbuki Tûr Dağı idi)

Nevizâde Atayî Dîvânı'nda Tûr Dağı, nûr-ı tecelli sözü ile benzetme maksatlı olarak iki yerde geçer:

O gül ruhsâr giymiş nâz ile bir sebz-i cüllâyı
Temâşâ eyle nahl-ı Tûr ile nûr-ı tecellâyı (Kaside 31-57)
(O gül yanaklı naz ile bir çulla yeşili giymiş, sen de Tûr ağacı ile tecelli nurunu seyret.)

Sünbülzâde Vehbî Dîvânı'nda Tûr Dağı, Musâ ve Firavun'la birlikte benzetme amaçlı olarak iki beyitte anılır:

Tûr-ı 'uşşâk idi Mûsî Çelebi dükkânı
Lîk Fir'avn imiş ol ustası çingâne hemân (Kaside 53-12)
(Musa Çelebi'nin dükkânı âşıkların Tûr Dağı idi. Lakin o çingenenin ustası firavun imiş.)

Şeyh Gâlip Dîvânı'nda Tûr Dağı altı beyitte geçer. Tûr Dağı, Şecer-i Tûr ile birlikte geçer. Tecelli hadisesi ve Tanrı'nın Musâ'ya cevabına telmih yapılır:

Len terâni-sencî-i tenzîh idi çünkim murâd
Yâ niçin dil âb-ı şerm-i kûh-ı Tûr etdin beni (Gazel 332)
(İsteğim ayrı tutulan sencinin "lenteranisi (beni göremezsin ifadesi) idi oysa, peki ya ey gönül neden beni Tûr Dağı'nın ateşli suyu ettin?)

Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı'nda Tûr Dağı, tecelli hadisesiyle bir beyitte geçer:

Döymez Kelîm şa`şa`a-i câm-ı vasluna
Bir lem`ası tokunmagile Tûr mest olur (Gazel 77)
(Vuslat kadehinin parlaklığından Kelim etkilenmez, bir ışık dokunsca Tûr Dağı mest olur.)

Yakînî Dîvânı'nda Tûr Dağı Musâ peygamberle ilgili kıssadan hareketle bir yerde geçer ve Tecelli Hadisesi'ne atıf yapılıır:

Cilve-i envâr-ı hüsnî gör dil-i pür-şevkden

Tûr-ı Mûsâ bundadır Tûr-ı tecellâ bundadır (Gazel 42)

(Güzellik nurlarının cilvesini özlem dolu gönülde gör, zira Musâ'nın Tuır'u da tecelli Tûr'u da işte bundadır.)

Yûnus Emre Dîvânı'nda Tûr Dağı üç beyitte, Musâ ve asası ile birlikte yüce bir dağ olarak anılmıştır:

Âsâyıla Mûsâ'yıla kaçdum çıkdum Tûr Tagı'na

İbrâhîm'ile Mekke'ye bünyâd bıragandayıdum (Gazel 134)

(Asa ile Musâ ile kaçtım çıktım Tûr Dağı'na, İbrahim ile Mekke'ye temel, yapı -Kâbe- bırakanda idim).

Yukarıdaki örnek kullanımlardan da anlaşıldığı üzere Tûr Dağı, Kuran'da geçen Tûr Suresi'ndeki anlatımlara paralel olarak Hz. Musa ekseninde şiire dahil edilmiş, Tûr Dağı'nda yaşananlar çeşitli mazmunlarla bir araya getirilmiştir.

1.3. Bîsütûn Dağı

Bîsütûn Dağı, Dîvân şiirinde en sık geçen dağlardandır. Eski adı Farsça "Bağistane, Begstane" olup "ilahların yeri" anlamı taşır. Behistûn (Bisütûn) Dağı İran'ın Kirmanşâh eyaletindedir. Pers imparatorluğunun hikâyesi bu yazıtlarda yazılmıştır. Nizamî'nin Hüsrev ü Şîrîn mesnevisinde, Ferhat'ın, Şirin'e kavuşmak için Hüsrev'in emriyle deldiği dağ olarak edebiyata girmiştir. Ferhat bu dağı deleerek su veya süt akıtmıştır. Bîsütûn dağı hakkında Ahmet Talât Onay şunları nakleder: İran'da Hemedân'dan dört merhalelik mesâfede gâyet dik ve sarp bir dağ olup hâvî olduğu mağaralarla ve İrân-ı kadîm âsârından olan heykeller ve tasvîrler vesâir âsâr-ı atîka ile meşhur büyük bir dağdır (Akgül, 1993: 167).

Âşık Çelebi Dîvânı'nda, Bîsütûn Dağı bir yerde geçer. Bîsütûn Dağı, ismi söylenmeden Ferhad vasıtasıyla şiire dâhil edilmiştir. Beyitlerde "cibâl, kûh, kûhsar" sözleri ile Bîsütûn Dağı vurgulanmıştır:

Cibâli himmet ile kal' iden 'âşıklaruz 'Âşık

Bu yolda yardan uçurmak olur nice Ferhâdı (G-8)

(Dağları yardımla söze taşıyan âşıklarız ki bu yaptığımız da bu yolda nice Ferhad'ı yardan uçurmak olur.)

Behiştî Dîvânı'nda Bîsütûn Dağı dört yerde geçer. Bîsütûn Dağı, Ferhat ile birlikte anılır. Bazı beyitlerde "kûh, kûhsar" sözü ile bu dağa atıf yapılıır:

Dir gören kûhsâr-ı mihnetde benüm cünbişlerüm

Bîsütûn Ferhâd'ınun beñzer ki üstâdı budur (Gazel 111)

(Benim cünbüşlerimi mihnet dağında gören, 'Bisutun Ferhad'ının üstadı budur.' der)

Edirneli Nazmî Dîvânı'nda yine aynı şekilde Ferhat'la birlikte genellikle "Kûh, Kûhsar" isimleriyle altı beyitte geçmektedir:

Figân itdükce dem-sâz olduğı-çün rûz-ı firkatde

Elinden komadı dâmânını Ferhâd kûhsârûñ (Gazel 3497)

(Ayrılık gününde Ferhat, figan ettikçe dostu olduğı için dağıñ eteğini kesinlikle elinden bırakmadı.)

Necatî Dîvânı'nda Bîsütûn Dağı çoğunlukla Ferhat dolayısıyla ve "Kûh, Kûhsar" adlarıyla dört beyitte zikredilmiştir. Bu beyitlerde Ferhat'ın dağı delmesi olayına telmihte bulunulmuştur:

Kûh-Ken Ferhâdlıklar itdi Şîrîn adına

Sikkeyi mermerde kazdı âferîn üstâdına (Gazel 533)

(Dağı delen, Şirin adına Ferhat'lıklar etti, o ustaya aferin ki sikkeyi mermerde kazdı.)

Nefî Dîvânı'nda Bîsütûn Ferhat'la birlikte iki beyitte zikredilmiştir. Yine bu beyitlerde Ferhat'ın dağı delmeye çalışması olayına atıf yapılmıştır:

Musavvirler yazıp Ferhâdı kûh-ı Bîsütûn üzre

Verip destine tîşe haylî üstâdâne yazmışlar (Gazel 34)

(Anlatanlar, Ferhadı Bisütun Dağı üstünde, eline de bir balta verip öyle ustaca yazmışlar.)

Nevizâde Atayî Dîvânı'nda Bîsütûn Dağı beş yerde geçer. Bîsütûn Dağı Ferhat hikâyesine telmihle genellikle "kûh, kûhsar" sözleriyle hatırlatılır:

Bî-sütûn-ı gamda kûh-endâz olan 'âşıkları

Kûh-ken-veş nakd-i vasluñ va'd idüp mâzûr tut (Gazel 18)

(Gamin Bisütûn'unda dağ gibi olan âşıkları Ferhad gibi kavuşma umudun vaad edip durmaktadır, mazur tut.)

Şeyh Gâlip Dîvânı'nda Bîsütûn Dağı bir yerde geçer. Bîsütûn Dağı da sadece "kûh, kûhsar" sözleriyle Ferhât hikâyesine atıfla yer alır:

Kenâr-ı kûh-ı aşka bu dil-i nâ-şâd ayak basmış

Ne cûy-ı şîre yüz sürmüş ne hod Ferhâd ayak basmış (Gazel 141)

(Bu mutsuz gönül, aşk dağının kenarına ayak basmış; ne süt nehrine yüz sürmüş ne de Ferhad kendisi ayak basmış.)

Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı'nda Bîsütûn Dağı dört yerde Ferhat'la birlikte anılır. Beyitlerde Ferhat'ın çektiği ıstırap ve acı dile getirilirken Şirin kelimesi tevriyeli kullanılır:

Her kemerden nâleler peydâ olur Ferhâd-vâr

Irse ey şîrîn-dehen nâlem cibâlün gûşına (Gazel 374)

(Ferhad gibi her kemerden inlemeler ortaya çıkar, ey Şirin ağızlı, keşke erse ağlamalarım dağıñ göğsüne.)

Vusûlî Dîvânı'nda Bîsütûn Dağı şairin kendini Ferhat'a benzettiği iki beyitte yer bulur. Bu beyitlerin birinde Hüsrev de zikredilir:

Benem Ferhâd-ı gam farkumda na'lüm tîşe-i mihnet
Sen ey dağ-ı cünûn sînemde kûh-ı Bîsütûnumsun (Gazel142)
(Benim gam Ferhad'ı, ayakkabım farkımdadır mihnet kazmasının. Sen ey delilik dağı, sinemde Bisütûn Dağı'sın.)

Yakînî Dîvânı'nda Bîsütûn Dağı iki yerde geçer. Beyitlerin birinde isimsiz bir dağ olarak Ferhat hikâyesinin mekânı olması dolayısıyla yer alır:

Ferhâd gözin lâle-sıfât eyledi pür-hûn
Şîrîn idicek lâle-i kühsârı temâşâ (Gazel 8)
(Şirin, dağ lalesini seyre dalınca Ferhad'ın gözünü lale yüzlü kan içinde bıraktı.)

Yûnus Emre Dîvânı'nda Bîsütûn Dağı'na üç şiirde rastlanmıştır. Şair yine Ferhat ile Şirin hikâyesinden hareket etmekle birlikte "süt, su" yerine "Âb-ı Hayât" vurgusu yapmaktadır:

Yüz bin Ferhâd külüng almış kazar taglar bünyâdını
Kayalar kesüp yol eyler Âb-ı Hayât akıtmaga (Gazel 1)
(Yüz bin Ferhâd kazma almış kazar dağların içini, kayaları kesip Ab-ı Hayat'ı akıtmak için yol yapar.)

Görüldüğü üzere Bîsütûn Dağı, kendi gerçekliğinden ziyade Ferhat ile Şirin hikâyesinin ana motifi olarak karşımıza çıkmakta, şairler tarafından çeşitli sahneler için benzetme ve karşılaştırma unsuru yapılmaktadır.

1.4. Cûdi Dağı

İnanışa göre Hz. Nûh zamanında meydana gelen bir tufan olayı sonrasında Hz. Nûh'u ve beraberindekileri taşıyan gemi Cûdi Dağı'na oturmuştur. Geminin oturduğu yere Arapça gemi anlamına gelen Sefine adı verilmiştir. Hz. Nûh'un tufandan kurtuluş sebebiyle iki rekât namaz kıldığı ve burada kurban kestiğine inanılmaktadır. Ayrıca burada temellerinin Hz. Nûh tarafından atıldığına inanılan bir mabet de bulunmaktadır (Tunç, 2022: 988).

Nedim Dîvânı'nda Cûdi Dağı'na bir beyitte yer verilmiştir. Cûd sözü Cûdi Dağı'nı hatırlatacak şekilde "çoşkunluk, cömertlik" manasıyla Nûh Tufanı manzarası içinde tevriyeli kullanılmıştır:

Vâye-bahş olsa eger tâb-ı süheyl-i cûdı
Keşti-i Nûha döner âb-ı akîk üzre Yemen (Kaside 2-32)
(Eğer coşkun akan selin ışığı kısmet veren olsaydı Yemen, akik suyu üstünde Nuh tufanına dönerdi.)

Sünbülzâde Vehbî Dîvânı'nda Cûdi Dağı bir kez doğrudan Nûh Tufanı'yla birlikte zikredilir:

Reh-i deryâ-yı cûdu etdi meftûh

Gelip Cûdî'ye indi keşti-i Nûh (Kaside 2-28)

(Kabaran denizin yolu açıldı, gelip Cudi'ye indi Nuh'un gemisi.)

Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı'nda Cûdi Dağı bir yerde geçmektedir. Cûdi sözü yine "çoşkunluk" anlamı dahilinde Nûh Tufanı ve Cûdi Dağı'nı hatırlatacak şekilde tevriyeli kullanılır:

Bu emvâc-ı belâ içre bulunca sâhil-i cûdi

Mekân-ı keşti-i dil geh firâz u geh nişib oldu (Gazel 393)

(Denizin sahilini bu bela dalgaları içinde bulunca gönül gemisinin yeri bazen çıkış bazen de iniş oldu.)

1.5. Elburz ~ Elbruz Dağı

Elbruz, "Ruhların Kralı", "Tanrıların Tahtı", "Mutluların Yeri" ve "Kutsal Yükseklik" diye adlandırılır. Bu dağ kültü, İran mitolojisi vasıtasıyla Divan şiirine de yansımıştır.

Nefî Dîvânı'nda bir şiirde Fars mitolojisinde dağların anası olarak söz edilen Elburz Dağı'ndan söz edilmiştir.

Kûh-ı Elbürz'ü yıkar sadme-i mûr

Mûrı pâmâl edemez pîl-i cesîm (Kaside 26)

(Karıncanın vuruşu Elburz Dağı'nı yıkar, iri bir fil karıncayı ayak altına alıp ezemez.)

1.6. Adsız Dağ

İsimsiz dağlar, yeryüzü tasvirlerinde kullanıldığı kadar çeşitli varlıklar için benzetilen olarak da yer almaktadır. Ayrıca yüksekliği, ulaşılmazlığı, insanlara yaşattığı zorluklar bağlamında da şiirlere konu olmaktadır.

Ahmedi Divanı'nda isimsiz dağlar ise yeryüzü tasvirlerinde ve yaratılışa dair rivayetlerde karşımıza çıkmaktadır:

Bu gök midür ki yaradıldı evvel ü âhir (XXII/47)

Vücûda geldi yirüñ cirmi-ile cibâl ü bihâr

(Önce ve sonra bu gökler mi yaratıldı; yerin cismi, dağı ve denizleriyle vücut buldu.)

Âşık Çelebi'de isimsiz dağlar ise "taş bağırlı" ve "vicdansız" sıfatlarıyla nitelenmiş ve sevgilin, muhatabın benzetilene yapılmıştır:

Ne denlü katı gönüllü vü taş bağırlu ise

Enîn ü nevhâm işitse figânlar ide cibâl (K 5-28)

(Ne denli katı gönüllü ve taş bağırlı iseler de inlemeleri duyan dağlar bile fi-gan eder.)

Bâkî Dîvânı'ndaki beş şiirde isimsiz dağlar yeryüzü tasvirlerinde kullanılır:

Kûhdan geçse gam-ı zülfüñle âhum sarsarı

Kûh deşt ü deşt bâg u bâg sünbülzâr olur (Gazel 114)

(Ahım sarsılarak saçının endişesiyle dağdan geçse; dağlar, bağı ve bozkırıyla adeta sümbül bahçesine döner.)

Behiştî Dîvânı'nda adsız dağ yedi şiirde geçer. İsimsiz dağlara ise "gönül dağı, dağ lalesi, delilik dağı" gibi kalıplar içinde yer verilmiştir:

Sîne kûhsâr-ı mahabbet âteşîn-gül tâze dâğ

Oldı ben Mecnûn'a ey Leylâ-sıfat tag üsti bâğ (Gazel 242)

(Sine, sevgi dağı; ateş rengi gül ise taze dağ oldu. Ey Leyla yüzlü, ben Mecnun'a da dağ, bağı oldu.)

Edirneli Nazmî Dîvânı'nda adsız dağ bir yerde geçmektedir. Adsız dağlar "kûh-ı bela, kûh-ı mihnet" terkipleri ile yer almaktadır:

Jûlide mûña kapladı başumı ser-be-ser

Kûh-ı belâda gussa vü gam mîşe-zârıdır (Gazel 2363)

(Jülide tüylerle kaplandı baştan başa, bela dağında gam ve keder koruluğudur).

Necatî Dîvânı'nda adsız dağ üç şiirde geçer. Diğer şairlerden farklı olarak Necatî, Türkçe "dağ" sözcüğünü de sıklıkla tercih eder:

Hevâ-yi serv-i kıddüñle delirüb dağlara düşdüm

Yaşum ırmağa dönmişdür akar çağlayı çağlayı (Gazel 630)

(Servi boyunun havasından delirip dağlara düştüm, gözyaşım ırmağa döndü, çağlaya çağlaya akar.)

Nedim Dîvânı'nda adsız dağ üç yerde mekân vurgusuyla yer almaktadır:

Lerze düşmüş savlet-i kûh-ı vakârından tamâm

Arz-ı Nişâbûr-veş iklim-i İrân üstüne (Kaside 3-30)

(Nişabur toprağı gibi İran iklimi üstüne vakar dağının ağırlığından bir damla düşmüş.)

Nefî Dîvânı'nda adsız dağ unsuru yirmiden fazla beyitte geçmektedir:

Esince bâd-ı kahrı bahr u berr yeksân olur zîrâ

Urur birbirine emvâc-ı deryâ gibi kûhsârı (Kaside 13)

(Kahr rüzgârı esince karalar ve denizleri bir eder, denizin dalgaları gibi dağları birbirine vurur.)

Yûnus Emre Dîvânı'nda adsız dağlar büyüklük, metanet ve katılık sembolü olarak yer almıştır:

Taglar yirinden ırıla heybetinden gök yarıla

Yılduzlar bağı kırıla düşe yire perrân ola (Gazel 10)

(Dağlar yerinden yarılısın, heybetinden gök yarılısın, yıldızların bağı kırılısın, düşsün yere perran olsun.)

Diller damaklar şeşüren 'ışk kazanını taşuran

Hamza'yı Kâf'dan aşuran ol agulu yılan benem (Gazel 193)

(Dilleri damakları şişiren, aşk kazanını taşıran, Hamza'yı Kâf'tan aşırın o zehirli yılan benim.)

İncelediğimiz divanlarda Kâf Dağı 34 beyitte, Bisütûn Dağı 32 beyitte, Tûr Dağı 25 beyitte, isimsiz dağlar 44 beyitte, Cudi Dağı 2 beyitte, Elburz Dağı bir beyitte geçmektedir. Bu istatistiksel bilgi Kâf Dağı'nın (Ankâ ve Âb-ı Hayât'la birlikte) en fazla kullanılan dağ olduğunu göstermektedir. Ferhât ve Bisütûn Dağı da bir o kadar beyitlerde yer tutmaktadır. Bu iki dağın bu denli sık kullanılma nedeni olarak İran mitolojisinin Dîvân edebiyatındaki etkisi gösterilebilir. Yine Kuran kaynaklı Hz Musâ-Tûr Dağı ikilisi de diğer iki dağ kadar çok yer tutmaktadır. Bu durum Dîvân edebiyatının ikincil kaynağının Kuran kıssaları olduğunu kanıtlayan açık bir delildir. İsimsiz dağların bulunması ise aşğın daha çok bela ve sıkıntılar içinde gösterilmesi ve onun karşısındaki engellere atıf yapılması nedeniyledir. Nûh Tufanı hadisesiyle ilişkili olarak Cûdi Dağı da Dîvân edebiyatında yer almaktadır.

Sonuç

Dağ kültü görüldüğü üzere Divan şiirinde hem mitolojik hem de dînî bir unsur olarak yer almaktadır. Türklerin İslamiyeti kabulü sonrasında Altay Dağları'nın yerini Anadolu dağları ve İslami terminolojideki dağlar almıştır. Klasik Türk şiirinde ise Kuran'da ve İran mitolojisinde geçen dağ adlarının daha fazla yer tuttuğu görülmektedir. Dîvân edebiyatında özellikle Kâf Dağı ile Tûr Dağı'nın adı en fazla geçen dağlar olduğu, her iki dağın da mitolojik anlatımlarda barındırdıkları unsurlarla birlikte kullanıldıkları görülmektedir. Hz. Musâ'nın Tûr Dağı'nda Allah ile konuşması ve Allah'ın bir ağaç üzerinde tecelli etmesi; Kâf Dağı'nın uzaklığı, geçit vermezliği, Anka-Simurg'un mekânı olması gibi unsurlar beyitlerde sıkça yer almaktadır. Cûdi Dağı, Nûh Tufanı dolayısıyla beyitlerde yer almaktadır. Aynı şekilde Bisütûn Dağı da Ferhat'ın Şirin aşkı ve bu dağı delmeye çalışması olayı ile söz konusu edilmektedir. İslam öncesi Türk mitolojisine ait dağların ise bu divanlarda hemen hemen hiç yer almadığını söylemek gerekir.

Kaynakça

- Ak, Coşkun (1987). *Muhibbî Dîvânı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akdoğan, Yaşar (1988). *Ahmedî Dîvânı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akgül, Serpil (2013). "Vardar Yeniceli Hayâlî Bey'in Dîvânında Kalenderlik İzleri". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 68: 157-170.
- Akkuş, Metin (2018). *Neî Dîvânı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aydemir, Yaşar (2018). *Behiştî Dîvânı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bayat, Fuzuli (2006). "Türk Mitolojisinde Dağ Kültü". *folklor&edebiyat*, 12(46): 47-60.

- Çobanoğlu, Sacide (2020). "Abakan Türklerinin (Sagay) Destanlarında Halk İnançları Bağlamında Dağ Kùltü". *Türk Kùltürü ve Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 43-58.
- Dilek, İbrahim (2020). "Kùlt Kavramı ve Söz Kùltü". *Bilig*, 95: 47-77.
- Doğan, Muhammet Nur (2005). *Avnî Dîvânı*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- İnan, Abdulkadir (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. İstanbul: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Karaköse, Saadet (2017). *Nevizâde Atayî Dîvânı*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Kavruk, Hasan (2001). *Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Kılıç, Filiz (2017). *Âşık Çelebi Dîvânı*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Küçük, Sabahattin (2019). *Bâkî Dîvânı*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Macit, Muhsin (2016). *Nedim Dîvânı*. Ankara: Atatürk Kùltür Merkezi Yayınları.
- Okçu, Naci (2011). *Şeyh Gâlip Dîvânı*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Onay, Ahmet Talat (2019). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*. İstanbul: Kurgan Yayınları.
- Ögel, Bahaeddin (1971). *Türk Mitolojisi, C.2*. İstanbul: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Özyıldırım, Ali Emre (1999). *Hamdullah Hamdi Dîvânı*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Pala, İskender (2018). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Tanyu, Hikmet (1973). *Dinler Tarihi Araştırmaları*. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Taş, Hasan (2010). *Vusûlî Dîvânı*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Tez, Zeki (2021). *Mitolojinin Kùltürel Tarihi*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Tunç, İsmet (2022). "Cudi Dağı'nda İbrahimî Dinlerin Ortak Mirası Olarak Sefine Festivali". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakùltesi Dergisi*, 9(2): 988-1011.
- URL-1: "Hira Dağından Erciyes'e Kutsal Dağlar". <https://silo.tips/download/hradaindan-ercyes-daina-dalarin-kutsallii> (Erişim: 20.02.2023).
- Üst, Sibel (2018). *Edirneli Nazmî Dîvânı*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Yağmur, Selim (2014). *Yûnus Emre Dîvânı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Yavuz, Kemal (2007). *Gülşehri'nin Mantıku't-Tayrı*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Yenikale, Ahmet (2017). *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Yılmaz, Ozan (2015). *Necatî Bey Dîvânı*. Ankara: Atatürk Kùltür Merkezi Yayınları.
- Zülfe, Ömer (2009). *Yakînî Dîvânı*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.

Çalışmanın yazarı/yazarları "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İllkeleri" erevesinde aşağıdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu alışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu alışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından çalışmayla ilgili herhangi bir destek veya teşekkür beyanında bulunulmamıştır.

ıkar atışması Beyanı: Bu çalışmanın araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir çıkar atışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu alışma ile ilgili yazarın beyan ettiği herhangi bir not bulunmamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı: Bu alışmanın tm blmleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgment: No statement of support or acknowledgement was made by the author regarding the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this study.

Author's Note: There are no any notes declared by the author regarding this study.

Author Contributions: All sections of this study have been prepared by a single author.